

Munich Personal RePEc Archive

HOMO OECONOMICUS and HOMO ACADEMICUS: limits and conceptual aspects

Hălăngescu, Constantin I.

"Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi, Romania, Doctoral School
of Economics

21 February 2012

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/36822/>

MPRA Paper No. 36822, posted 22 Feb 2012 06:39 UTC

HOMO OECONOMICUS și HOMO ACADEMICUS – limite și aspecte conceptuale¹

HĂLĂNGESCU I. CONSTANTIN

PhD Student, Faculty of Economics and Business Administration
"Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi
Bd. Carol I No. 22, 700505, Iași, România
constantin.halangescu@uaic.ro

Abstract: The subject of this paper consist in theoretical study on the relationship between two models of the social-human typology in the context of globalization: homo oeconomicus and homo academicus. Reviewing some of the most approved views on theoretical and conceptual aspects and limits of the two human types presented are not exhaustive and is a starting point for further research that can asnswe to questions like: How far can go the convergence between academics and economics? There are constraints or favorite elements in the relationship between Homo Oeconomicus and Homo Academicus? The assertion of Conclusions section, that homo academicus is deeply involved in mundus academicus, while homo oeconomicus stimulates in a global manner the whole mundus academicus, generates various approaches in which the economics and the academics either mingle or dissociate, and that leads to an absolutely justified interrogation in the globalized present: Will homo academicus be able to adapt to the values of homo oeconomicus, sell its know-how and produce conveniently?

Keywords: homo oeconomicus, homo academicus, globalisation, higher education, economics, academic reforms, knowlegdebased society, knowlegde based economy, brain-power industries

JEL Classification: A12, A20, I29, N01, N 30

¹ **Aknowledgements:** This work was supported by the the European Social Fund in Romania, under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013 [grant POSDRU/CPP 107/DMI 1.5/S/78342]

I. Preliminarii

În urma parcurgerii unor articole și studii de referință se poate observa cu ușurință faptul că față de crizele anterioare, perioada de recesiune actuală comportă implicații mult mai mari chiar în domeniul învățământului superior: aceasta datorită faptului că doar din trecutul recent **principiile de piață au pătruns în procesul de globalizare a sistemului academic**. Astfel, cererea tot mai mare de **competențe adaptate pieței globale a muncii** s-a manifestat doar ca urmare a masificării sistemelor de învățământ superior care, *eo ipso* a devenit o condiție *sine qua non* pentru creșterea economică a unei țări/regiuni. Pe de altă parte, **tendențele maximizate ale creșterii mobilității transfrontaliere** a instituțiilor academice, a profesorilor și studenților din perioada ante-criză nu poate fi comparată cu situația crizelor anterioare. Facilitățile oferite de această mobilitate au contribuit din plin la apariția noilor concepte de business university, antreprenorial university iar concurența mediului academic privat a fost multibenefic. În aceeași ordine de idei, concurența de atragere a *creierelor* (vânătoarea de talente) între marile universități au creat **poli mondiali de cercetare care au reconfigurat harta academică a lumii**. În acest context, actuala criză economică s-a manifestat pe un teren nu doar al naționalului disparat, ci la nivel transfrontalier în ceea ce privește mediul academic. De aceea și **implicațiile sau efectele ei astăzi pot sugera un inventar mult mai arborescent (asupra bunurilor, serviciilor, capitalului de cunoștințe, al resurselor umane, mecanismelor de finanțare, rata de absorbție pe piața muncii, etc).**

Alternanța modurilor de finanțare (reducerea subvențiilor, introducerea metodelor de recuperare a costurilor, formule pe bază de finanțare sponsorizată) a fost adoptată încă de la începutul crizei, iar unele state au acceptat politici de **reduceri masive a cheltuielilor publice pe educație** (Europa de Est, Italia, unele state în Statele Unite ale Americii), politici de **creștere a fondurilor publice** (Norvegia, Spania, Mexic), politici de **creștere a cheltuielilor pentru știință și tehnologie** (Germania, Marea Britanie, India, China), politici pentru **creșterea sistemelor de ajutorare a studenților** (Mexic, Federația Rusă), politici **pentru a menține sistemul la același nivel de finanțare** (Elveția, Țările de Jos).

Desigur se vor putea contura anumite strategii naționale sau inter-instituțional-corporatiste (iar cercetări ulterioare vor analiza eficiența lor) de extindere a

învățământului superior prin mai multe opțiuni: extinderea doar prin intermediul instituțiilor publice interne, extinderea prin acțiunea conjugată a instituțiilor publice și private interne, extinderea prin instituții interne transfrontaliere, etc. Cercetarile ulterioare vor analiza oportunitatea unor direcții de adecvare a internaționalizării învățământului superior în perioada post criză prin fundamentarea unor soluții precum: restructurarea guvernantei academice prin crearea de noi instituții-tampon, implicarea mai activă a statului atât la nivel de reglementare directă a obiectivelor de internaționalizare cât și la nivel de control (direct / de la distanță), revigorarea parteneriatelor sociale și PP, etc.

Dar toate acestea vor putea căpăta un contur pertinent sub semnul unei anumite condiționalități: răspunsul la interogații de genul: ***Până unde merge convergența economic-academic? Există constrângeri sau elemente predilecte în relația dintre Homo Oeconomicus și Homo Academicus?***

De aceea, stabilirea relațiilor la nivel conceptual și pragmatic dintre cele două tipologii socio-umane aproape că devine inerentă iar în cele ce urmează voi trece în revistă câteva dintre cele mai importante opinii cu privire la identitatea structurală celor două tipologii, așa cum au fost ele surprinse de literatura de specialitate.

II. Relația conceptuală homo oeconomicus – homo academicus

Analiza *identității celor două tipuri*, poate avea în vedere, prin corelații ale opiniilor unora dintre cei mai buni specialiști, transformările de la care biografiile celor „doi indivizi” nu poate face rabat în orizontul trihotomiei sinergice dintre economie, epistemologie și sociologie.

Desigur, circumscrierea unei arii tematice stricte a acestei analize ar putea părea facilă la primă vedere - teorie generală economică, însă pe măsură ce analiza va prinde contur prin continuarea acestei fragile încercări (în studii ulterioare), se va putea observa, într-un registru pan-sinoptic, o difuzie tematică multiplă. Punctul de plecare, fără îndoială, este stadiul cunoașterii. Ce trebuie însă observat, este faptul că în literatura de specialitate, *stricto sensu*, o asociere între cele două tipologii – oeconomicus / academicus există doar tangențial, fiecare fiind însă analizată, dezbătută, decelată doar separat.

II.1. Homo Oeconomicus

Susținută de tehnologie, de cvasipotenta infosferă, economia se impune autoritar în fața celorlalte domenii: politic, social, cultural și chiar religios, reclamând autoritatea unei *lex mercatoria* care declanșează la nivelul tuturor spectrelor societății trasee ireversibile. Puterea trece spre economie, finanțe în special, tehnologie și medii de comunicare. Libertatea schimburilor, hiperconcurența și competitivitatea, privatizarea și monetarizarea accentuată a întregii existențe, transferă principiile darwinismului biologic în plan social și economic: cetățeanul a devenit **homo oeconomicus**.² Un homo oeconomicus pentru care alteritatea identității surprinsă în cadrele *fatum-ului* (afirmarea ca șansă) și a *destinului* (șansa ca afirmare) este dependentă de o antropologie generativă prin compunere, re-compunere, decompunere, asociere, disociere. Astfel, au fost dezvoltate paradigme noi și concepte care au reclamat mii de abordări în literatura de specialitate, cu

² Utilizarea formei latinești de *homo oeconomicus* este atribuită de Persky lui Vilfredo Pareto (*Manuale di Economic Politica*, 1906), dar subliniază ca ea poate fi mai veche (J. Persky, *Retrospectives: The ethology of Homo Oeconomicus*, în "Journal of Economic Perspectives", 9(2), pp. 221-231). Edward J. O'Boyle susține ca există notații referitoare la această sintagmă chiar din anul 1889, la Maffeo Pantaleoni, în lucrarea acestuia *Principii di Economia Pura* (paginile 11,30-31,53,58,67,68,106-107). Totuși, termenul *oeconomicus* este întâlnit și mai înainte, în 1847 și 1826, în edițiile *Grundsätze Volkswirthschaftslehre* ale lui Karl Rau. Cu toate acestea cele mai vechi utilizări ale sintagmei, se regăsesc în *Dialogurile socratice* ale lui Xenofon - *οικονομικός λόγος*, tradus de Cicero în *oeconomicus*. Deși nu a folosit *stricto sensu* expresia *homo oeconomicus* în scrierile sale, Jon Stuart Mill este recunoscut ca fiind cel care a creionat distinct conceptul în forma inițială în 1836 în eseu *On the Definition of Political Economy; and on the Method of Investigation Proper to It*. Vezi mai pe larg despre originile sintagmei în cauză, la Edward J. O'Boyle, *Requiem for Homo Economicus*, paper was published in *Storia del Pensiero Economico*, Volume VI, Issue 1, 2009, accesibil online la www.francoangeli.it/riviste/summario.asp?IDRivista=121 [accesat la 11.11.2011]. De asemenea, semnificative informații se regăsesc la Chris Doucouliagos, (1994). "A Note on the Evolution of Homo Economicus," *Journal of Economic Issues*, September, <http://proquest.umi.com/>; Siegwart Lindenbergh, (1990). "Homo Socio-oeconomicus: The Emergence of a General Model of Man in the Social Sciences," *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Volume 146, pp. 727-748; Thomas Nitsch, (1982). "Economic Man, Socio-Economic Man and Homo-Economicus Humanus," in *International Journal of Social Economics*, Volume 9, Number 6/7, pp. 20-49; Thomas Nitsch, (1983). "Homo Oeconomicus and Homo Socioeconomicus," *Midsouth Journal of Economics*, Volume 7, Number 1, May, pp. 16-18; Edward J. O'Boyle, (1994). "Homo Socio-Economicus: Foundational to Social Economics and the Social Economy," *Review of Social Economy*, Volume LII, Number 3, Fall, pp. 286-313; Pearson, Heath (2000). "Homo Economicus Goes Native. 1859-1945: The Rise and Fall of Primitive Economics," *History of Political Economy*, Volume 32, No. 4, Winter, pp. 933-989; Joseph Stiglitz, (2002). "Information and the Change in the Paradigm in Economics," *American Economic Review*, June, Volume 92, Number 3, pp. 460-501; Richard H. Thaler, (2000) "From Homo Economicus to Homo Sapiens," *Journal of Economic Perspectives*, Volume 14, Number 1, Winter, pp. 133-141; Albert Weale, (1992). "Homo Economicus, Homo Sociologicus," in *The Theory of Choice: A Critical Guide*, edited by Shaun Hargreaves Heap et al., Oxford: Blackwell, pp. 62-72; Stefan Zabieglik, (2002). "The Origins of the Term *Homo Oeconomicus*," in *Economics and Values*, edited by Janina Kubka, Gdansk, pp. 123-131.

rezultate ale cercetărilor aproape imposibil de cuantificat în numărul de pagini tipărite sau byti.³

Pe de o parte, devine evidentă contradicția dintre realizarea acestei efervescente logici a consumului privat și a imaginii segmentate despre lume / economie și, de cealaltă parte, consumul public și bunurile publice/comune. Pe de altă parte, antagonismul antitetic dintre modelul consumist al lui **homo oeconomicus** și, de partea cealaltă, risipa și distrugerea condițiilor natural-existențiale umane ca și risipa și ruinarea creativității umane este din ce în ce mai presantă.

Este aproape evident că reconsiderarea modelului de **homo oeconomicus**⁴ are loc tocmai ca urmare a acestor situații apăsătoare actuale, cu reflexe tensionante: *raporturile de putere* sunt cele care determină inerția modelelor economice, legitimate prin modele și tipologii umane, tocmai deoarece aceste vechi modele sunt în consonanță cu cei ce dețin puterea. Astfel încât, deși există destule cercetări ce le infirmă, deși spiritul anticipativ și preventiv/proactiv este laborios și creează modele umane și economice/societale *alternative*, alternante, substituente, tocmai cele inerțiale sunt, încă, dominante.

Ca urmare, este de notorietate faptul că, în cazul lui **homo oeconomicus**, evoluția conceptuală a fost contrariantă, economiștii teoreticieni, clasicști și neoclasiciști reușind să ofere imagini (sintetice), roluri (sofistice sau ipotetice,

³ *Homo oeconomicus* este un termen folosit pentru o aproximare sau un model al lui *homo sapiens* care acționează pentru a obține bunăstare maximă pentru el însuși, dispunând de informații despre oportunități și restricții, și naturale și instituționale, asupra abilităților sale de a-și atinge scopuri dinainte hotărâte. Această concepție a fost formalizată în anumite modele ale științelor sociale și în mod particular în economie. *Homo oeconomicus* este considerat "rațional" în sensul că acea bunăstare, așa cum este definită de funcția de utilitate, este optimizată, date fiind oportunitățile observate. Aceasta înseamnă că individul caută să atingă scopuri foarte specifice și dinainte hotărâte, într-o mare măsură, cu costurile cele mai reduse. Este de notat faptul că acest tip de *raționalitate* nu spune că scopurile actuale ale individului sunt *raționale* într-un sens etic, social sau uman mai mare, doar că el încearcă să le atingă la costul minim. Doar aplicațiile naive ale modelului *homo oeconomicus* sunt de părere că acest individ ipotetic cunoaște ceea ce este cel mai bine pentru această sănătate fizică și mentală pe termen lung și se poate baza pe luarea întotdeauna a deciziei bune pentru sine. Așa cum se întâmplă în științele sociale în general, aceste supoziții sunt făcute la cele mai bune aproximații. Termenul este adesea folosit derogativ în literatura academică, probabil cel mai comun caz este cel al sociologilor, mulți dintre aceștia tinzând să prefere explicațiile structurale în detrimentul explicațiilor bazate pe acțiunile raționale ale indivizilor.

⁴ *Homo oeconomicus* are la baza alegerilor sale luare în considerare a propriei funcții de utilitate. Mai rău este atunci când omul economic este imoral, ignorând toate valorile sociale și luându-le în considerare doar dacă aderarea la acestea îi aduce utilitate. Unii sunt de părere că astfel de supoziții despre ființele umane nu sunt doar empiric inexacte, ci și lipsite de etică. (vezi mai pe larg la Frank, Robert H., Thomas Gilovich, and Dennis T. Regan, 1993, *Does Studying Economics Inhibit Cooperation?*, în "Journal of Economic Perspectives", 7: 2, pp. 159–172)

“raționaliste” sau sentimental-psihologice), comportamente antitetice sau chiar debordant de antitetice.

Literatura de specialitate este aproape unanimă în opinia că primul portret complex al lui **homo oeconomicus** aparține filosofului scoțian, fondator al „economiei clasice”, Adam Smith care a descris în lucrarea *Avuția națiunilor* motivațiile economice ale comportamentului uman.⁵ Thomas Malthus, un alt economist de marcă, propune autosatisfacția umană la nivel de subzistență, dar este primul la care putem întâlni o palidă corelare între nevoia de educație (vorbește despre avantajele educației) și comportamentul omului în societate care interferează dinamic, contrafactual cu nevoile sale naturale.

John Stuart Mill conferă lui **homo oeconomicus** un caracter explicit circumscris gamei emoționale, motivațiilor și înclinațiilor strict economice: pentru acesta, omul este preocupat de bogăție, dar numai dacă dispune de capacitatea de a o utiliza eficient.

Economiștii Thorstein Veblen, John Maynard Keynes, Herbert Simon, și mulți alții din Școala austriacă critică pe **homo oeconomicus** ca actor în înțelegerea prognozei macroeconomice și economice. Ei pun accent pe nesiguranță și pe raționalitatea limitată în luarea de decizii economice, bazându-se mai degrabă pe omul rațional, pe deplin informat despre toate circumstanțele care influențează deciziile sale. Aceștia susțin că nu există cunoaștere perfectă, ceea ce înseamnă că toate activitățile economice implică risc. Studiile empirice ale lui Amos Tversky au pus la îndoială supoziția că investitorii sunt raționali. În 1995, Tversky a demonstrat că tendința investitorilor de a transforma alegerile refractare la risc în câștiguri, iar alegerile de căutare a riscului în pierderi. Investitorii au părut foarte refractari la risc pentru mici pierderi, însă indiferenți pentru o mică șansă dintr-o pierdere foarte mare. Acest lucru încalcă raționalitatea economică, așa cum este aceasta înțeleasă în mod obișnuit. Pe acest subiect mai multe cercetări, arătând alte deviații de la raționalitatea economică definită convențional, se fac în domeniul experimental sau al economiei comportamentale.

Alți critici ai modelului umanist **homo oeconomicus**, cum ar fi Bruno Frey, arată că un accent excesiv pus pe motivația extrinsecă (recompense și pedepse din partea mediului social) în opoziție cu motivația intrinsecă. De exemplu, este dificil,

⁵ O interesantă analiză se întâlnește la S. Fleischacker, (2004), *On Adam Smith's "Wealth of Nations": a philosophical companion*, Princeton:Princeton University Press

dacă nu imposibil de înțeles cum **homo oeconomicus** ar putea fi erou în război sau ar avea o plăcere inerentă pentru meșteșuguri. Frey și alții au disputat faptul că un accent prea mare pus pe recompense sau pedepse poate *disloca* (descuraja) motivația intrinsecă: plătit un băiat să facă treburi gospodărești, s-ar putea ca acesta să le facă doar pentru recompensă, din motivul de a-și ajuta familia. Totuși alții, în special sociologii, au disputat faptul că modelul ignoră o întrebare extrem de importantă, și anume aceea a originilor gusturilor și parametrilor funcției de utilitate în cazul influențelor sociale, educație și altele.⁶

Exogenitatea gusturilor (preferințelor) în cadrul modelului **homo oeconomicus** este distincția majoră față de modelul *homo sociologicus*, în cadrul căruia gusturile sunt considerate a fi determinate parțial sau chiar total de mediul social.

Alți critici, care au învățat din tradiția psihoanalitică definită pe larg, critică modelul **homo oeconomicus** pentru că ignoră conflictele interioare pe care indivizii le suportă în viața reală, cum ar fi scopurile pe termen scurt și cele pe termen lung (de ex., consumul de ciocolată și pierderea greutateii) sau scopurile individuale și valorile sociale. Astfel de conflicte pot conduce la comportament irațional care implică inconsistență, paralizie psihologică, neuroză și/sau durere psihică (Van der Rijt, 2006).

O altă poziție critică, susține că modelul **homo oeconomicus** funcționează ca o profeție care se autosatisface, dacă un grup de oameni (o companie, o societate) acceptă premisele acesteia și în mod particular ideea că indivizii iau în considerare doar funcția de utilitate personală și că - așa-numita - *mână invizibilă* lucrează pentru a face ca aceste decizii pur egoiste să avanseze interesele societății (Welch, 2003, p.553).

Structurile guvernamentale și normele sociale ale unui astfel de grup vor recompensa efectiv egoismul și vor descuraja sau ridiculiza comportamentele deviate cum ar fi altruismul, echitatea sau munca în echipă; idoliile acesteia vor fi aceia care își vor maximiza cu cruzime propria funcție de utilitate. Acestui aspect i s-a dat o atenție sporită în discipline ca *știința organizațională* unde motivația extrinsecă nu a fost considerată atât de eficientă în cazul muncitorului calificat, așa cum a fost cazul industriilor tradiționale, creîndu-se astfel un nou interes în ceea ce privește motivația ce nu se încadrează în modelul **homo oeconomicus** (Stiglitz,

⁶ K. Dopfer, 2004, *The economic agent as rule maker and rule user: Homo sapiens oeconomicus*, în "Journal of Evolutionary Economics", nr. 14, pp.177–195

2002, pp.469-471). Această viziune nu ține cont de faptul că acționând egoist nu este neapărat același lucru ca și a acționa într-o manieră de urmărire a propriilor interese, ceea ce poate explica altruismul într-o anumită măsură. Cazul cel mai clar de profetie care se autosatisface în ceea ce-l privește pe **homo oeconomicus** a fost observat în predarea economiei.

Câteva studii de cercetare recentă au indicat faptul că studenții care au participat la cursuri de economie au devenit mult mai egocentrice decât înainte de a participa la acestea. De exemplu, aceștia sunt mai puțin dispuși să coopereze cu celălalt jucător în cazul unui joc de tipul *dilemei prizonierului* (Doerrenberg, f.a).

Economiștii tind să dezaprobe aceste critici, motivând prin faptul că poate fi relevantă analiza consecințelor egoismului edificator, așa cum poate fi valoroasă luarea în considerare a comportamentului altruist sau social. Alții sunt de părere că trebuie să înțelegem consecințele unei astfel de lăcomii înguste, chiar dacă un mic procent din populație acceptă astfel de motive. Dacă există *free-rideri*, de exemplu, se va produce un impact negativ major asupra aprovizionării cu bunuri publice. Pe de altă parte, se poate întâmpla ca doar o minoritate semnificativă de participanți pe piață să acționeze ca niște **homo oeconomicus**, pentru ca predicțiile economiștilor privind cererea și oferta să fie corecte. Din această perspectivă, supoziția de **homo oeconomicus** poate și trebuie să fie doar un pas preliminar înspre un model mai sofisticat (O'Boyle, 2010a, pp.328-329).

Totuși, unii susțin că **homo oeconomicus** este o aproximare rezonabilă pentru comportamentul instituțiilor pieței, deoarece natura individualizată a acțiunilor umane în astfel de poziții sociale, încurajează comportamentul individualist. Nu numai pozițiile de pe piață încurajează punerea în aplicare a unui calcul simplu al costurilor/beneficiilor de către persoane, ci acestea recompensează și astfel sunt atrași oamenii cei mai individualiști. Este foarte dificil de pus în practică valori sociale (în mod opus față de urmărirea propriului interes) într-o piață extrem de competitivă: o companie care refuză să polueze (de exemplu) poate da faliment.

Apărătorii modelului **homo oeconomicus** sunt de părere că multe critici aduse școlii dominante folosesc tehnica *sperietorii de ciori*. De exemplu, unii critici obișnuiesc să afirme că "*Oamenii adevărați nu au acces gratuit la informație infinită și nici o capacitate innăscută de a o procesa.*" (Morgan,2006, p.14). Totuși, în economia teoretică avansată, savanții au aflat căi de admitere a acestor realități, modificând modelul destul pentru a oferi o imagine mai realistă a anumitor decizii. De

exemplu, modelele comportamentului individualist caracterizat de raționalitate limitată și de oameni care suferă de invidie, pot fi găsite în literatură. Înainte de toate, atunci când se urmăresc supozițiile restrictive făcute pentru construirea modelelor despre studenții din ani terminali, criticile de mai sus trebuie să fie valabile. Aceste critici sunt valabile în special într-o anumită măsură și anume aceea că profesorul afirmă că supozițiile simplificatoare sunt adevărate și/sau le folosește într-un mod propagandist.

Economiștii mult mai sofisticati sunt destul de conștienți de limitările empirice ale modelului **homo oeconomicus**. În teorie, opiniile criticilor pot fi combinate cu modelul **homo oeconomicus**, pentru a obține un model mult mai precis (Guth et al., 2009). Problema care face ca modelul **homo oeconomicus** să devină mai sofisticat este aceea că acesta devine câteodată adevărat în mod tautologic, adică devine adevărat prin definiție. Dacă cineva are o preferință pentru varietate, de exemplu, devine dificil, dacă nu imposibil de făcut o distincție între raționalitate și iraționalitate. În acest caz, este posibil ca modelul **homo oeconomicus** să nu aducă un plus de informație nouă la modul nostru de înțelegere a economiei (Pettit, 2001, pp.82-83).

Comparațiile dintre economie și sociologie au avut ca rezultat un termen corespunzător *homo sociologicus*, pentru a parodia imaginea naturii umane reflectată în unele modele sociologice care au încercat să înfățișeze forțele sociale care determină preferințele individuale și valorile sociale (sursa alternativă sau adițională a acestora ar fi biologia).

Hirsch, Michaels, și Friedman (1990, p. 44) afirmă că *homo sociologicus* este în sens larg o *tabula rasa* pe care societățile și culturile își scriu valorile și scopurile; spre deosebire de *oeconomicus*, *sociologicus* acționează pentru a urmări interese egoiste, însă pentru a îndeplini roluri sociale. Acest *individ* ar putea fi toată societatea, nu doar un singur individ. Acest lucru sugerează mai degrabă nevoia de a combina intuițiile modelului **homo oeconomicus** cu cele ale modelului *homo sociologicus* pentru a crea o sinteză, decât pentru a se respinge unul pe celălalt.

II.2. Homo Academicus

În ceea ce privește pe **homo academicus**, chestiunile par să fie mai simple, mai clare, aproape univoce ca și opinii, interpretări, semi-tipologii, contrastante din acest punct de vedere cu multivalențele oferite de economiștii lui *homo oeconomicus*. Este drept, viziunea humboldtiană, sau cea a cardinalului Newman aproape că

bipolarizează demersul diacronic al profilului acestui tip uman, deși postulatele respectivelor concepții nu oferă o imagine de profunzime.

Relevantă din acest punct de vedere ni se pare descrierea sintetică oferită de sociologul francez Pierre Bourdieu⁷, în lucrarea sa "Homo academicus"(1984). Cititorii pot descoperi cu ușurință că autorul reprezintă universitățile ca întreprinderi și cadrele universitare ca antreprenori.

Ideologia "economiei bazate pe cunoaștere", prin urmare, pur și simplu înseamnă că domeniul producției de cunoștințe este unul eminamente economist: homo academicus este modelat după homo economicus.

Economia capitalistă nu mai găsește legitimarea sa ideologică doar în termeni științifici, cum a fost cazul în "capitalismul târziu", (cum arăta Jürgen Habermas – cf. Boyer, 2003a, p. 68), pentru că știința acum trebuie să se justifice din punct de vedere economic.

În comparație cu scopul Iluminismului tradițional, raportul dintre știință și economie nu mai este reprezentat ca unul în care știința demonstrează succesul său aplicat, bazat invariabil doar pe adevăr; mai degrabă economia este tratată ca domeniu care determină "producția intelectuală" dacă este să fie considerată ca o contribuție științifică (sau nu). Economia joacă acum rolul de „legitimizator” al activității științifice, sau de descalificare ca fiind "neprofitabilă".

⁷ Opera sa este dominată de o analiză sociologică a mecanismelor de reproducere a ierarhiilor în societate. Bourdieu insistă asupra importanței factorilor culturali și simbolici în această reproducere și în întâietatea acordată factorilor critici economici din concepțiile marxiste. Cercetările sociologice ale lui Bourdieu, au fost înrădăcinate cel mai adesea în viața de zi cu zi, în primul rând empiric orientate, și sunt atribuite sociologiei culturii. În ceea ce privește filosofia științei, el a reprezentat teoretic în lucrările sale un conglomerat dual între subiectivism și obiectivism, între idealism și materialism. Toate conceptele utilizate în sociologie și economie, el le-a dezvoltat astfel încât o combinație empirică fundamentată sociologic din care a rezultat noua teorie în care discursul sociologic actual este de mare importanță în teorie și practică. Epistemologia lui socială este influențată de Emile Durkheim. Cu mai mult de treizeci de cărți și sute de articole, munca lui Bourdieu acoperă un număr foarte mare de subiecte empirice. Cu toate acestea, este ordonat în jurul câtorva concepte directoare: centralitatea de habitus ca un principiu de acțiune al agenților în lumea socială; o lume socială împărțită în domenii, care sunt locuri structurate în jurul unor probleme specifice; o lume socială în cazul în care violenta simbolică, de exemplu, abilitatea de a perpetua relații de dominație prin care au fost ignorați ca atare cei afectați în diferite feluri de diverse probleme, joacă un rol central. Munca lui Bourdieu apare, în cele din urmă, pe o teorie a societății și a grupurilor sociale care o compun. Acesta are ca scop să demonstreze: cum sunt ierarhiile în rândul grupurilor sociale; cum practicile culturale sunt/devin importante în lupta dintre aceste grupuri; modul în care sistemul educațional joacă un rol crucial pentru a reproduce și legitima ierarhia socială. Vezi la Boyer Robert, L'anthropologie économique de Pierre Bourdieu, *Actes de la recherche en sciences sociales*, 2003/5 no 150, pp. 65-78, www.DOI:10.3917/arss.150.0065 [accesat la 20.12.2011]

Limbajul lui Pierre Bourdieu pare să împrumute destul de frecvent și destul de multe dintre fundamentele economice și în viziunea lui, **homo academicus** poate fi analizat doar din perspectiva structurilor sociale ale economiei.

Antropologia economică lui Pierre Bourdieu și evoluția ulterioară a atras multe comentarii pro iar admiratori fervenți și adepți îl văd ca fondator al sociologiei reflexive ca știință; alții adoptă o poziție critică și relativizează sau chiar neagă orice contribuție la înțelegerea sociologiei societății contemporane.

Ce trebuie semnalat, este faptul că, în primul rând, Bourdieu a căzut într-un economism, care îl distinge ca marginal în cel mai veridic sens al teoriei neoclasică, până la punctul de a fi prezentate ca un discipol al lui Gary Becker (Favereau, 2001, p.272). Pe de altă parte, accentul pus pe conceptele de habitus și domenii, îl descoperă ca autoritate deplină în analiza de tipologiilor sociale.

Teoria lui Pierre Bourdieu abundă în termeni economici: *interes*, *profit*, *piața de capital* iar recurența folosirii lor în areale cum ar fi lumea academică, a condus, spun criticii, la o denaturare logică în aceste domenii. Spre exemplu, conceptul de *profit* este mai mult utilizat în sens metaforic decât economic; totul depinde de natura și organizarea domeniului în care indivizii funcționează și la care se face referire. În domeniul academic, profiturile sunt extrem de simbolice: recunoaștere reciprocă prin frecvența citărilor, responsabilități în comunitățile academice, etc. Doar în societățile și epocile dominate de o logică economică care influențează "piața" resurselor academice, această recunoaștere tinde să opereze diferențierea veniturilor și beneficiilor monetare și nemonetare (Gudžinskas, 2011).

Sistematic, obsesiv, Bourdieu se întreabă dacă nu cumva este rezonabil de a aplica legile economice în diferite medii, precum cel academic, în timp și spațiu. Și de fiecare dată, el oferă răspunsuri nu numai printr-o critică a ipotezelor epistemologice și metodologice ale teoriei antropologice a alegerii raționale, dar, mai important, prin conceptualizarea diverselor teorii economice în diferite domenii și articularea lor (Hirsch, 1990, pp.42-44; Lindenberg, 1990, p.733).

III. În loc de **CONCLUZII**

În relația **homo economicus** - **homo academicus**, simplist, se poate spune că e posibil ca primul să nu-l poată înțelege pe celălalt: **homo economicus** nu

poate înțelege noțiunea de putere sau să absoarbă noțiuni de capital cultural, reproducere culturală sau habitus academic; totuși în magnificența și autosuficiența sa, el vede **mundus-ul academic** ca motor al creșterii economice iar pe **homo academicus** uneori rigid dar splendid în tenacitatea de a manevra acest motor. Iar secretul acestei tenacități sta în creșterea abilității lui de a transfera cercetarea în industrie, de a genera invenții și patente noi. Iar acesta este punctul în care **mundus academicus** asimilează în maniera *win-win* și calitatea de "motor al inovațiilor" și capacitatea de a-și comercializa cercetările, oferind rezultate multibenefice economiei largi și societății ca întreg (vezi mai pe larg la Hălăngescu, 2011).

În acest spectru, justificat sau nu (și asta în funcție de *qui et quomodo* – cine și cum introspectează) apare întrebarea: *Există riscul ca Universitățile să împrumute prea mult din ethosul corporatist care este cea mai mare amenințare la adresa libertății academice și a autonomiei instituționale...? Va putea homo academicus să se adapteze la valorile lui homo oeconomicus, să-și vândă know-how-ul și să producă profitabil?* Unii ar spune că e o degradare a funcției ontologice a Universității, alții că e cel mai pozitiv rezultat al devenirii istorice a ei. Dar dincolo de supoziții și ipoteze, fără a relativiza prin *reductio ad absurdum* eventuala contopire a opiniilor contrastante, potențator se decelează adevărul că fuziunea sintetizatoare și completivă a educației și cercetării în mediul coagulant al *economicului*, generează nu numai *high volume*, ci și *high value*, care, inflexibil, conduce la îmbunătățirea calității generale a vieții umane.

Nu putem ști dacă acest lucru înseamnă un alt pas într-un proces globalizant evolutiv sau dacă se va dovedi a fi un "salt cuantic" de anvergură în dezvoltarea socio-economică. Ceea ce este însă evident, este faptul că, în prezent, **homo academicus** e puternic implicat în **mundus economicus**, în timp ce **homo oeconomicus** dinamizează globalist întreg **mundus academicus**.

BIBLIOGRAFIE

1. Altbach, Philip G. (2010), *The complex roles of universities in the period of globalization*, în "Higher Education in the World 3: New Challenges and Emerging Roles for Human and Social Development", Palgrave MacMillan, 2010, pp. 5-14, disponibil online la <http://upcommons.upc.edu/revistes/bitstream/2099/8111/1/altbach.pdf> (accesat la 25.07. 2011)
2. Bakhtiari, Sadegh, Shajar, Iran H.(2006), *Globalization And Education: Challenges And Opportunities*, în "International Business & Economics Research Journal", volume 5, number 2 February, pp.5-13

3. Boyer, Robert (2003a), *L'anthropologie économique de Pierre Bourdieu*, în "Actes de la recherche en sciences sociales", 2003/5 no 150, p. 65-78, disponibil online la www.DOI:10.3917/arss.150.0065 (accesat la 20.12.2011)
4. Boyer, Robert, (2003b), *L'avenir de l'économie comme discipline. Alternatives économiques*, în „La science économique aujourd'hui”, nr. 57, 3e trimestre, pp.60-63.
5. Doerrenberg Philipp, *Will Homo Economicus survive?*, disponibil online la www.tcd.ie/Economics/SER/sql/download.php?key=308 (accesat la 02.11.2011)
6. Egron-Polak, Eva; Hudson Ross(2010); International Association of Universities et al., *Internationalization of higher education : global trends, regional perspectives -- IAU 3rd global survey report*, Paris
7. Enders, J. and Musselin,C.(2009), *Back to the future? The academic profession in the 21st century*, in OECD, Demography and the future of higher ducation, OECD editions, Paris
8. Epstein, D., Boden, R., Deem, R. și Brown, P.(2007), *Geographies of Knowledge; Geometries of Power*, ESRC Seminar Series', School of Social Sciences, Cardiff University, disponibil online la <http://www.cardiff.ac.uk/socsi/newsandevents/events/geographiesofknowledge/index.html> (accesat la 21.12. 2011).
9. Favereau, Olivier (2001), *L'économie du sociologue ou : penser (l'orthodoxie) à partir de Pierre Bourdieu*, in Bernard Lahire (sous la dir.), „Le Travail sociologique de Pierre Bourdieu : dettes et critiques”, Paris, La Découverte/poche, , pp.255-314
10. Gudžinskas, Liutauras (2011), *Homo academicus novus? The life strategies to cope with global challenges*, Institute of International Relations and Political Science, Vilnius University, 2011-04-01. Eurodoc Conference, Vilnius, disponibil online la [www.eurodoc2011.ljms.lt/file_download/7/Homo +Academicus+Novus.pdf](http://www.eurodoc2011.ljms.lt/file_download/7/Homo+Academicus+Novus.pdf) (accesat la 17.12.2011)
11. Gūth, Prof. Dr. Werner și Prof. Dr. Hartmut Kliemt (2009), *Homo Oeconomicus in Philosophy and Economic*, disponibil online la www.unigoettingen.de/.../Homo%20Oeconomicus%20in%20Philosophy%20and%20Economics.pdf (accesat la14.12.2011)
12. Hălăngescu, Constantin I. (2011): *Homo oeconomicus vs. homo academicus - provocări și dileme din perspectiva globalizării*, MPRA Paper, disponibil online la http://mpra.ub.uni-muenchen.de/33215/1/MPRA_paper_33215.pdf (accesat la 22.12.2011)
13. Hirsch, Paul, Michaels Stuart și Ray Friedman. (1990), *Clean Models vs. Dirty Hands: Why Economics Is Different from Sociology* , apud Sharon Zukin și Paul DiMaggio, eds. *Structures of Capital: The Social Organization of the Economy*, pp.39-56. Cambridge; New York and Melbourne, Cambridge University Press
14. Lindenberg, Siegwart, (1990), *Homo Socio-oeconomicus: The Emergence of a General Model of Man in the Social Sciences*, în "Journal of Institutional and Theoretical Economics", no. 146, pp.727-748
15. Morgan, Mary S. (2006), *Economic Man as Model Man: Ideal Types, Idealization and Caricatures*, în "Journal of the History of Economic Thought", 28, pp. 1-27, disponibil online la www.doi:10.1080/10427710500509763 (accesat la 21.12.2011)
16. O'Boyle, Edward J. (2010a), *Requiem for Homo Economicus*, în "Journal of Markets & Morality", Volume 10, Number 2 (Fall 2007), pp. 321–337, disponibil online la <http://www.acton.org/sites/v4.acton.org/files/pdf/10.2.321337.ARTICLE.O%E2%80%99Boyle,%20Edward,%20J.--Requiem%20for%20Homo%20Economicus.pdf> (accesat la 30.12.2011)

17. O'Boyle, Edward J. (2010b), *The Origins Of Homo Economicus*, Mayo Research Institute, în *Storia del Pensiero Economico*, Volume VI, Issue 1, disponibil online la [www.francoangeli.it/riviste/summario .asp?IDRivista=121](http://www.francoangeli.it/riviste/summario.asp?IDRivista=121) (accesat la 25.12.2011)
18. Pearson, Heath., (2000), *Homo Economicus Goes Native. 1859–1945: The Rise and Fall of Primitive Economics*, în "History of Political Economy", 32, no. 4 (Winter), pp. 933-989
19. Pettit, P. (2001), *The virtual reality of Homo economicus*, în "The Economic Worldview", ed. U.Mäki,75–97. Cambridge: Cambridge University Press
20. Stiglitz, Joseph, (2002), *Information and the Change in the Paradigm in Economics*, în "American Economic Review 92", no. 3 (June), pp. 460-501
21. Stromquist, N.P., Gil-Anton, Colatrella, M., C., Mabokela, R.O. și Smolentseva, C.(2007), *The academic profession in the globalization age: key trends, challenges and possibilities*, în P. G. Altbach, P. M. Peterson (eds.) *Higher Education in the New Century: Global Challenges and Innovative Ideas*, Rotterdam, Sense Publishers, disponibil online la [http://portal.unesco.org/education/en/file54189/11889189095Molly Lee discussant.pdf/Molly_Lee discussant.pdf](http://portal.unesco.org/education/en/file54189/11889189095MollyLee_discussant.pdf/Molly_Lee_discussant.pdf) (accesat la 29.12.2011).
22. Van der Rijt, Jan-Willem (2006), *The ruin of Homo Oeconomicus*, CPNSS working paper, vol. 2, no. 1, The Centre for Philosophy of Natural and Social Science (CPNSS), London School of Economics, London, UK., disponibil online la [http://eprints.lse.ac.uk/27008/1/The_RuinofHomoOeconomicus\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/27008/1/The_RuinofHomoOeconomicus(LSERO).pdf) (accesat la 12.12.2011)
23. Varghese, N.V. (2010), *Running to stand still. Higher Education in a Period of Global Economic Crisis*, IIEP Ed., UNESCO, Paris, 36 p.
24. Vincent-Lancrin, Stephan (2007), *The Crisis of Public Higher Education: A Comparative Perspective*, Center for Studies in Higher Education, UC Berkeley, disponibil online la <http://www.escholarship.org/uc/item/3j77g3fx> (accesat 21.11.2011)
25. Wallerstein, I. (1996), "The Global Picture, 1945-90" în Hopkins, T.K. and Wallerstein, I. (eds.), *The Age of Transition: Trajectory of the World System, 1945-2025*, New Jersey, NJ: Zed Books
26. Zabieglik, Stefan, (2006), *The Origins of the Term Homo Oeconomicus*, f.d, disponibil online la www.zie.pq.gra.pl/~szab/ (accesat la 29.11.2011)